

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

01135, м. Київ, проспект Перемоги, 10, тел. (044) 486-24-42, факс (044) 236-10-49, ministry@mon.gov.ua

---

від 09.06.11 № 1/9-455

на № _____ від _____

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту
Автономної Республіки Крим, управління
освіти і науки обласних, Київської та
Севастопольської міських державних
адміністрацій
Інститути післядипломної педагогічної
освіти
Загальноосвітні навчальні заклади

Щодо проведення Всеукраїнської акції
«Дай руку, першокласнику!»

На виконання п.3.11 наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту від 11.05.2011 № 436 «Про підготовку до початку 2011/2012 навчального року» надсилаються для практичного використання рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу у першому класі.

Просимо довести до відома керівників загальноосвітніх навчальних закладів та вчителів початкових класів.

Додаток на 3 арк.

Заступник Міністра

Б.М. Жебровський

З метою проведення на належному рівні Всеукраїнської акції «Дай руку, першокласнику!», звертаємо увагу місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування на вдосконалення навчально - виховного процесу та створення сприятливих умов навчання для учнів 1 класу. У період навчання дитини у першому класі важливе значення має успішність адаптаційного періоду.

Створення сприятливого середовища для адаптації дитини до навчання забезпечуватиме їй благополучний розвиток, успішне навчання та виховання. Вимоги щодо забезпечення належних умов для навчання і виховання першокласників, встановлено Державними санітарними правилами і нормами влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу (ДСанПіН 5.5.2.008-01).

Для учнів 1 класу має приділятися особлива увага щодо:

організації умов для гарячого харчування;

облаштування кімнат для денного відпочинку (сну) в групі продовженого дня, сформованої з учнів першого класу, тривалістю не менше як 1 година 30 хвилин. Для організації денного відпочинку, адміністрація загальноосвітнього навчального закладу облаштовує відповідне приміщення з додержанням вимог законодавства щодо охорони праці, санітарно-гігієнічних правил та норм;

приміщення для організації рухливих ігор, щонайменше одного на паралель класів, з необхідним обладнанням, у тому числі, килими на підлогу, столи невеликих розмірів для проведення настільних ігор, стенди для змінних виставок дитячих робіт тощо;

обладнання відокремлених туалетних кімнат;

обладнання відокремлених гардеробів з обов'язковим відділенням секцій для кожного класу тощо (лист МОН від 10.12.04. № 1\9-633).

Приймання дітей до 1 класу загальноосвітніх навчальних закладів здійснюється на безконкурсній основі відповідно до наказу Міністерства від 07.04.2005 р. № 204. Неприпустимим є проведення іспитів, тестування, співбесід з метою перевірки знань дитини.

Конкурсне приймання до 1 класу відбувається лише у випадку, коли дитина вступає до спеціалізованої школи (школи-інтернату) з поглибленим вивченням предметів. Процес приймання дитини проводить вчитель початкових класів та психологом у формі співбесіди, що триває не більше 30 хвилин, у присутності батьків або осіб, що їх замінюють.

Не дозволяється перевіряти вміння читати, писати, рахувати тощо, співбесіда має містити спеціальні діагностичні завдання для перевірки рівня загального розвитку дитини, її функціональної готовності до систематичного навчання та здатності до вивчення навчальних предметів відповідно до спеціалізації закладу. Для зарахування дитини до 1 класу батькам чи особам, які їх замінюють,

слід подати заяву на ім'я директора, копію свідоцтва про народження дитини та медичну картку встановленого зразка.

Після зарахування дитини до 1 класу шкільний психолог та вчитель вивчають її індивідуальні особливості з метою найефективнішого впливу на всебічний розвиток та виховання особистості у процесі навчання.

Групи продовженого дня рекомендується комплектувати за принципом «клас-група» або на базі паралельних класів.

Для першокласників, які відвідують групу продовженого дня, необхідно організувати щоденний 1,5 годинний денний відпочинок, а також не менше 1,5 годинної прогулянки на свіжому повітрі (постанова Кабінету Міністрів України від 5 жовтня 2009 р. № 1121 «Про затвердження Положення про групу продовженого дня загальноосвітнього навчального закладу»).

Навчальний план для учнів 1 класу розрахований на 5-денний робочий тиждень, навчання першокласників здійснюється за семестровою структурою.

Відповідно до вимог «Державних санітарних правил і норм улаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу» затверджених постановою Головного державного лікаря України від 14.08.2001 р. № 63 та погоджених листом Міністерства освіти і науки України від 05.06.2001 р. № 1/12-1459 на 15-й хвилині кожного з уроків обов'язково проводиться фізкультурна хвилинка, що складається з динамічних, дихальних вправ, вправ для збереження зору, пальчикової гімнастики тощо.

Медичне обслуговування учнів 1 класу здійснюється медичним працівником загальноосвітнього навчального закладу та закладу охорони здоров'я в установленому порядку. Медична допомога майбутнім першокласникам має відповідати сучасним вимогам. Слід забезпечити належну увагу ефективній просвітницькій роботі з сім'єю щодо виховання здорової дитини, профілактики захворювань та їх ускладнень.

Обов'язковою має бути диспансеризація дитячого населення, у тому числі майбутніх першокласників, особливо сільської місцевості.

При підготовці дітей до загальноосвітнього навчального закладу, батькам слід звернутись до педіатричної дільниці поліклінічних відділень, де мають забезпечити:

1. Оформлення медичної документації для вступу до загальноосвітнього навчального закладу (ф. № 026/о) з висновками про стан здоров'я дитини і рекомендаціями щодо подальшого спостереження за дитиною, про профілактичні щеплення (ф. № 063/о).

2. Обов'язковий медичний профілактичний огляд дитини за участю педіатра, невролога, отоларинголога, офтальмолога, ортопеда, хірурга, стоматолога, психіатра, логопеда (інших спеціалістів за показаннями) з визначенням готовності дитини до навчання в школі, проведенням антропометрії, плантографії, вимірюванням артеріального тиску та здійсненням лабораторних досліджень (загальний аналіз крові, сечі, дослідження на гельмінтоз та інші за показаннями).

3. Лікування та оздоровлення дітей диспансерної групи.

4. Питання відвідування загальноосвітнього навчального закладу дітьми, які не отримали профілактичних щеплень згідно з календарем щеплень вирішується індивідуально за рішенням лікарсько-консультативної комісії з залученням епідеміолога територіальної санепідстанції згідно розділу III ст. 15 вимог Закону України "Про захист населення від інфекційних хвороб".

Як свідчить позитивний досвід Головного управління освіти і науки Київської міської державної адміністрації, управління освіти і науки Донецької обласної державної адміністрації, Головного управління освіти і науки Харківської обласної державної адміністрації важливим є запрошення до співпраці для ефективного проведення акції «Дай руку, першокласнику!» меценатів, спонсорів тощо.

Необхідним є проведення семінарів для вчителів які розпочинають навчання першокласників загальноосвітніх навчальних закладів та практичних психологів з метою обговорення проблем успішної організації навчально - виховного процесу з урахуванням результатів проведення перших Всеукраїнських Інтернет - зборів батьків майбутніх першокласників (наказ МОНмолодьспорт від 16.05.2011 № 446).

Акцентуємо увагу на вчасному комплектуванні педагогічними працівниками перших класів загальноосвітніх навчальних закладів (до 1 серпня). Для майбутніх першокласників та їх батьків слід організувати перед початком навчального року дні відкритих дверей, вчителям та керівникам загальноосвітніх навчальних закладів ознайомити батьків першокласників з першою вчителькою та навчальним середовищем, у якому перебуватимуть їхні діти.

Директор департаменту

О.В. Єресько

Поради батькам майбутніх першокласників

Впевнені, поради батькам стосовно того, як підготувати дитину до майбутніх навантажень, зробити так, аби її організм не давав збоїв під час навчального процесу і похід за знаннями був їй справді в радість та деяких інших аспектів підготовки до школи, - буде до часу.

Що обмежує успішність дитини

Результат успішного навчання значною мірою залежить від працездатності учня, адже засвоєння навчального матеріалу відбувається тільки в той період часу, коли дитина має "робочий" тонус і може уважно слухати, запам'ятовувати, обдумувати і відтворювати почуте.

Серед причин, які обмежують успішність у навчанні, одне з перших місць посідає **загальна ослабленість здоров'я**. Фізично ослаблена дитина втомлюється задовго до закінчення заняття, не встигає відпочити за перерву, звичайні для інших учнів вимоги виявляються для неї надмірними. У підсумку накопичується стомлення, а відсутність своєчасного відпочинку призводить до формування хронічної втоми. Особливо важка для дитини ситуація складається при розбіжності очікувань дорослих та її досягнень. Якщо від школяра чекають безумовних успіхів, то неминучі при перевтомі труднощі й невдачі викликають невдоволеність батьків. У підсумку в дитини виникає і підтримується високий рівень тривоги, уявлення про себе, як про безнадійно поганого учня. Це дезорганізує його діяльність і ще більше виснажує. У такому стані дитина не здатна впоратися навіть з тим навчальним навантаженням, яке було цілком їй доступне. А нарікання на лінощі, покарання призводять до того, що вона замикається, стає плаксивою і похмурою, нерідко в неї з'являється негативне ставлення до школи.

На зниження рівня дитячого здоров'я впливають:

- погіршення екологічної обстановки;
- збільшення питомої ваги "синтетичного" харчування, насиченого консервантами та барвниками;
- шкідливий вплив електронної та радіотехніки, побутової хімії;
- зменшення фізичних навантажень;
- "стресогенне" напружене міське життя.

Багато дітей схильні до частих застудних захворювань, що не тільки послаблюють організм, а й ведуть до формування осередків хронічної інфекції: хронічних тонзилітів, гайморитів і т.д. Ці захворювання, які, на перший погляд, не є надто небезпечними, насправді стають причиною хронічного отруєння організму і призводять до зниження загального тону, працездатності, стійкості до навантажень, у тому числі й розумових. Важливою причиною підвищеної стомлюваності багатьох першокласників є й те, що початок шкільного навчання збігається з періодом інтенсивного зростання, так званим **ростовим стрибком**. У цей період дозрівання нервової регуляції і серцево-судинної системи часто відстає від бурхливого росту кістково-м'язової системи. Зовні доросла дитина

насправді виявляється менш стійкою до різних навантажень до того моменту, доки організм знову набуде гармонійної рівноваги. Тим більш уразливою під час ростового стрибка стає ослаблена дитина. Втім тут є й інша небезпека. Трапляється так, що **батьки, надмірно опікуючись хворобливою дитиною, заважають формуванню в неї самостійності, вміння долати труднощі, адекватної самооцінки, що зрештою теж позначається на її успішності.**

Як зберегти здоров'я і життєрадісність в умовах навчання.

Перш за все, необхідне співвіднесення рівня вимог та режиму навантажень із реальними можливостями учня, з особливостями його здоров'я і працездатності. Тож завдання батьків - не лише зрозуміти, підтримати, допомогти, коли це необхідно, а й так організувати життя сина чи доньки (а при необхідності й усієї родини), щоб шкільні навантаження не призвели до перевтоми, неврозів, порушень постави та зору тощо.

Варто замислитися про **режим дня**, головне завдання якого - забезпечити високу працездатність нервової системи (тобто здатність у мінімальні терміни досягти максимальних результатів) у години навчальних занять у школі й удома. Якщо дитина день у день в один і той же час лягає спати і прокидається вранці, обідає після повернення зі школи, сідає робити уроки після прогулянки, то їй легше планувати та розподіляти час, швидко включатися в роботу, успішно виконувати її в більш короткі терміни. Режим дня повинен складатися з навчальних занять у школі та вдома; відпочинку з достатнім перебуванням на свіжому повітрі, рухливих ігор або фізкультурних занять; регулярного повноцінного харчування; повноцінного, достатнього за тривалістю сну.

Недосипання зведе нанівець усі зусилля допомогти в навчанні та зберегти здоров'я учня. Воно різко негативно позначається на стані дитини, насамперед психічному: вона стає легко збудливою, часто відволікається, неадекватно реагує на зауваження, не може зосередитися при роботі. Часте недосипання - одна з причин перевтоми і неврозів у школярів.

А потреба уві сні така: для 6-7-річок - 10-11 годин, для учнів 8 років і старших - не менше 9,5 години. Втім, вона залежить і від стану здоров'я. Так, ослаблені діти, ті, що одужують після захворювань, схильні до підвищеної збудливості або стомлюваності мають потребу в тривалішому сні. Крім того, всім першокласникам на початку навчального року рекомендується спати більше, ніж дітям, адаптованим до систематичного навчального навантаження. Це можна зробити за рахунок 1-1,5-годинного денного сну. **Денний сон відновлює працездатність організму більшою мірою, ніж будь-який інший вид відпочинку, навіть краще, ніж такі корисні для дітей ігри на свіжому повітрі.** Тож, якщо батькам вдасться організувати режим таким чином, щоб школяр міг поспати вдень, його продуктивність під час виконання домашніх завдань помітно зросте, а сам він стане активним і життєрадісним.

Слід обов'язково подбати й про те, **щоб дитина щодня проводила достатньо часу на свіжому повітрі**, що є потужним оздоровчим фактором, унаслідок якого поліпшується вентиляція легенів, підвищується вміст кисню в крові, нормалізується

стан нервової системи. Доведено: якщо дитина перебуває переважно в приміщенні, навіть добре освітленому й забезпеченому джерелом ультрафіолету, в неї швидше втомлюються м'язи спини, знижується вміст фосфору (важливого поживного елемента для нервових клітин) у крові, падає гострота зору.

Зниження рухової активності порушує процеси нормального розвитку, веде до зміни обміну речовин. Тоді як **рухова активність тонізує центральну нервову систему дітей**, під час руху відбувається активізація нервових клітин усіх ділянок кори головного мозку, **підвищується обмін речовин, посилюється виділення гіпофізом гормону росту.**

Інша складова успіху - харчування. Практика свідчить, що в багатьох сім'ях батьки стежать за ним менш ретельно, ніж це мало би бути, а в підсумку в їхніх чадах виникають порушення апетиту. Для його поліпшення рекомендується давати сирі овочеві салати з рослинною олією, оскільки вони стимулюють вироблення шлункового соку, покращують перистальтику кишечника; варений буряк, малосольні огірки, які мають легку жовчогінну дію, що теж збуджує апетит. Доречною є стимулююча терапія: прогулянки на свіжому повітрі, ігри з водою, заняття фізкультурою. Крім того, їжа завжди буде з'їдена із задоволенням, якщо дитина сама брала участь в її приготуванні. Дуже корисні й такі незаслужено забуті овочі, як ріпа, горох, боби, гарбуз, редиска, і ягоди: смородина, суниця, чорниця, жимолость, малина, обліпиха, плоди шипшини. Вони містять необхідні вітаміни та мікроелементи в оптимальній кількості. Єдине: потрібно привчити дитину обов'язково мити овочі та ягоди і їсти їх чистими руками, щоб уникнути зараження глистами, яке веде до зниження опірності організму.

Таким чином, **чим раніше батьки задумуються про зміцнення фізичного стану свого малюка, тим краще.** В адекватних умовах дитина стає більш працездатною, активною, життєрадісною, легше справляється з навчальним навантаженням.

Ще кілька важливих моментів.

Слух, зір, постава теж мають бути в зоні особливої уваги батьків.

Для того щоб зберегти слух дитини, необхідно захищати вуха від переохолодження, лікувати навіть не сильний нежить, оскільки інфекція може легко проникнути з носоглотки в порожнину середнього вуха й викликати його запалення. Слід обережніше слуховий апарат і від сильного або тривалого подразника. Особливу небезпеку в цьому сенсі становлять навушники: дуже сильна вібрація барабанної перетинки приводить до її розтягнення, втрати еластичності і в подальшому до зниження слуху. Крім того, в навушниках дитина не орієнтується в звуках навколишнього світу, може не почути шум машини, яка рухається, або інші звуки, які сигналізують про небезпеку. Ще слід пам'ятати про те, що **при шумі продуктивність фізичної праці падає на 30 відсотків, а розумової - на 60!**

Щоб уникнути напруги зору, слід суворо стежити за освітленістю робочого місця дитини: світло має падати зліва і ззаду (у лівші - праворуч), щоб рука не загороджувала роботу. Дуже серйозно треба ставитися й до вибору книжок. Купуючи їх, батькам слід звернути увагу на те, щоб папір, на якому вони видрукувані, був цупкий і непрозорий. Аби перевірити це візуально, треба подивитися на сторінки книжки - на них не повинен просвічуватися текст зі

зворотного боку. Крім того, не крейдований, оскільки на такому папері текст відсвічує, що погіршує сприйняття і сприяє порушенню зору. Те саме стосується й паперу для зошитів, в яких лінії (фіолетового, зеленого, блакитного або сірого кольорів) мають бути чітко продруковані й водночас збігатися на суміжних сторінках. Особлива стаття в профілактиці порушень зору - телевізор і комп'ютер. Перегляд телевізора й роботу на комп'ютері необхідно переривати через кожні 15-20 хвилин (рекламні паузи), а відстань від очей до екрана має бути не менше подвійної діагоналі екрана монітора і не менше 1 метра від екрана телевізора.

Неправильна постава справляє негативний вплив на роботу внутрішніх органів: ускладнює роботу шлунково-кишкового тракту, серцево-судинної системи, легенів; зменшується життєва ємкість легенів, знижується обмін речовин, унаслідок чого можуть бути поганий апетит, млявість, головні болі, швидка стомлюваність. Дбаючи про правильну поставу своєї дитини, батькам слід пам'ятати, що портфелі й сумки, які носять на одному боці, для школяра не бажані взагалі - їх носіння може призвести до сколіозу. Ідеальним є ранець. Вага повного ранця не має перевищувати 5-6% ваги дитини, щоб вона не сутулилася і не нагиналася вперед. Загальна вага підручників і всього шкільного приладдя (без ваги ранця або портфеля), якщо учень носитиме його на відстань до 3 км, не повинна перевищувати допустимих гігієнічних норм: для 1-2-класників - 1,5-2 кг. Носіння важкого портфеля може викликати порушення постави, спровокувати **викривлення хребта і захворювання нирок**. Згідно з санітарно-гігієнічними нормами шкільний ранець має бути виготовлений з гігієнічного водовідштовхувального легкого матеріалу, забезпечений світловідбивачами і еластичними лямками, забезпеченими **ремінцями** для регулювання довжини. Крім того, на кожному виробі обов'язково має бути проставлене маркування, для якого віку призначений даний ранець. Чим більше відділень в ранці, тим краще. У такому разі в ньому буде більше порядку і потрібну річ не доведеться діставати з дна.

І ще одна невеличка, втім, переконані, **важлива порада**. **Чудовий ефект у навчанні дає спів, який не тільки зміцнює м'язи гортані та голосові зв'язки, а й розвиває фонематичний слух, який відіграє важливу роль для правильного вимовляння звуків**. Тому, якщо батьки хочуть, щоб дитина була успішна у вивченні іноземної мови, їм варто записати її в хорову студію.

ПОРАДИ

педагогам при організації навчально – виховного процесу для учнів 1 класу

У початковий період навчання дитини у першому класі важливе значення має успішність адаптаційного періоду.

Створення сприятливого середовища для адаптації дитини до систематичного шкільного навчання забезпечуватиме їй подальший благополучний розвиток, успішне навчання та виховання. Вимоги щодо забезпечення належних умов для навчання і виховання учнів, в т.ч. 1 класу, в загальноосвітніх навчальних закладах встановлено Державними санітарними правилами і нормами влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу (ДСанПіН 5.5.2.008-01). Для учнів 1 класу особлива увага має приділятися:

- організації гарячого харчування;
- облаштуванню кімнат для відпочинку (сну);
- приміщень для організації рухливих ігор, щонайменше одного на паралель класів;
- обладнанню відокремлених туалетів (вбиралень);
- обладнання відокремлених гардеробів з обов'язковим виділенням секцій для кожного класу тощо.

Відповідно до Державних санітарних правил і норм влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу (ДСанПіН 5.5.2.008-01) для першокласників, які відвідують групи продовженого дня, необхідно організувати щоденний 1,5-годинний денний відпочинок (сон), а також не менше, ніж 1,5-годинну прогулянку на свіжому повітрі.

Збереження та зміцнення фізичного здоров'я учнів, їх моральне та громадянське виховання – ці складові постійно мають бути у центрі уваги кожного вчителя. З цією метою важливо організувати активну співпрацю вчителя з батьками або особами, які їх замінюють, з медичними працівниками загальноосвітнього навчального закладу, шкільним психологом, з вчителями - предметниками, вихователем групи продовженого дня. Результатами такої співпраці є:

- краще вивчення індивідуальних можливостей та стану здоров'я кожного першокласника;
- здійснення особистісно-зорієнтованого навчання та виховання;
- впровадження здоров'язбережувальних технологій навчально-виховного процесу;
- спільна підготовка і проведення батьківських зборів;
- бесіди з батьками на психолого-педагогічну тематику тощо.

Відповідно до Закону України “Про загальну середню освіту” навчально-виховний процес у 1 класах здійснюється за груповою (класно-урочною) та індивідуальною формою навчання.

Створення сприятливих умов для безболісної адаптації дітей до систематичного шкільного навчання, зняття статичного напруження першокласників при одночасному виконанні навчальних програм з усіх предметів забезпечується при складанні розкладу уроків. Необхідно враховувати оптимальне співвідношення навчального навантаження протягом дня, тижня з урахуванням психофізіологічних та фізичних можливостей першокласників.

Доцільно чергувати протягом дня навчальні предмети природничо-математичного і гуманітарного циклів з уроками фізичної культури, основ здоров'я, музичного та образотворчого мистецтва, трудового навчання. Навчальні предмети, що вимагають значного розумового напруження - мови, математику - доцільно ставити у розкладі другими і третіми уроками. Навчальні предмети, пов'язані з активною руховою діяльністю, а також предмети "Основи здоров'я", “Я і Україна” (ознайомлення з навколишнім), музичне мистецтво, образотворче мистецтво, трудове навчання можна проводити на четвертих уроках.

Середу або четвер рекомендується планувати у розкладі як розвантажувальний день. У цей день можна проводити уроки з предметів оздоровчо-фізкультурного та мистецького спрямування.

З метою уникнення перевантаження впродовж вересня – жовтня на четвертих уроках доцільно використовувати інші форми організації навчального процесу. Протягом цього часу учитель може планувати проведення окремих навчальних занять у формі уроків-екскурсій, уроків-імпровізацій, уроків-ігор, уроків-театралізацій тощо.

В адаптаційний період навчання першокласників виявляється специфіка організації уроків з окремих предметів.

Уроки фізичної культури протягом перших двох місяців спрямовані в першу чергу на розвиток і удосконалення рухів дітей і, по можливості, проводяться на свіжому повітрі.

Уроки з основ здоров'я рекомендується проводити, активно поєднуючи навчально-пізнавальну і оздоровчо-рухову діяльність першокласників. Ігри та ігрові ситуації мають бути невід'ємною частиною як уроків з фізичної культури, так і уроків з основ здоров'я.

Вивчення окремих тем з математики у цей період може проходити не лише у класі, але і в добре обладнаній ігровій кімнаті, на уроках-іграх, поза межами класу, школи. Щотижня один урок математики доцільно проводити на повітрі.

Так, при вивченні ознак предметів (порівняння предметів за кольором, розміром, формою) доцільним буде проведення екскурсій по школі, шкільному подвір'ю, на спортивний майданчик з включенням тематичних ігор, екскурсії у кабінет математики. Екскурсії в парк, вулицями міста, на пришкільну ділянку, рухливі ігри з різними завданнями допоможуть першокласникам у засвоєнні просторових уявлень, взаємного розміщення предметів. При вивченні матеріалу з порівняння груп предметів за їх кількістю, а також з лічби предметів доцільними будуть екскурсії в парк, у магазин.

Адаптаційний період співпадає зі сприятливими погодними умовами для проведення екскурсій та цільових прогулянок, у ході яких відбувається безпосереднє знайомство дітей з навколишнім світом. Тим самим забезпечується накопичення чуттєвого досвіду, реальних яскравих вражень, важливих для успішного пізнання навколишнього світу, у тому числі, соціального оточення дитини. Доцільно екскурсії і тематичні прогулянки цілеспрямовано проводити у системі уроків ознайомлення дітей з навколишнім світом.

У зв'язку з тим, що основою вивчення музичного мистецтва учнями є найпростіші музичні жанри – пісня, танець, марш, їх інтонаційно-образні особливості, навчальна діяльність першокласників на уроках музики може включати в себе яскраво виражені ігрові елементи (пластичне інтонування, музично-ритмічні рухи, вільне диригування, гру на елементарних музичних інструментах, інсценування та розігрування окремих музичних творів, пісень тощо. Це дозволить вчителю зробити уроки музики захоплюючими, цікавими, насиченими різноманітними формами діяльності учнів, допоможе усунути рухову пасивність і перевантаження дітей.

У період адаптації першокласників до систематичного шкільного навчання уроки образотворчого мистецтва відіграють особливу роль. Художня діяльність супроводжує всю життєдіяльність дитини. Дитина не стільки створює малюнок, скільки передає свій стан. Її художня діяльність передбачає творче співробітництво, довірливість стосунків між учителем і учнем. Тому сама атмосфера і цілі художніх занять передбачають окремі ігрові форми спілкування.

Художні заняття у цей період можуть мати різні форми: прогулянки та екскурсії в парк чи в ліс з метою розвитку навичок сприймання, естетичного милування і спостережливості, а також збору природних матеріалів для наступних уроків з образотворчого мистецтва; екскурсії в майстерню народних умільців рідного краю, в художньо-краєзнавчий музей чи в музей народного декоративно-прикладного мистецтва; ігри.

Основне спрямування роботи на перших уроках трудового навчання включає в себе розширення сенсорного досвіду дітей, розвиток моторики рук, формування пізнавальних процесів (сприймання, уваги, пам'яті, мислення та

ін.), координація рухів, формування початкових прийомів роботи з ручними інструментами тощо.

Частину уроків трудового навчання пропонується проводити у формі екскурсій та ігор. Екскурсія може включати ігри-змагання на розвиток окоміру, почуття кольору, форми. Уроки на свіжому повітрі можуть включати ігри та конкурси, пов'язані зі збиранням природного матеріалу. Можна провести уроки – конкурси чи театралізовані уроки з використанням виготовлених матеріалів.

Законом України "Про загальну середню освіту" визначено тривалість уроків для учнів 1 класу. Вона становить 35 хвилин. Тривалість перерв між уроками для учнів 1 класу має бути не меншою 15-и хвилин, великої перерви після другого уроку – не менше 30-и хвилин, або двох малих перерв по 20 хвилин після другого і третього уроків. На великих перервах організовується харчування, активний відпочинок учнів. Згідно з вимогами Державних санітарних правил і норм улаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу (ДсанПіН 5.2008–0)¹ на п'ятнадцятій хвилині кожного з уроків проводиться фізкультхвилинка, що включає динамічні, дихальні вправи, вправи для збереження зору, пальчикова гімнастика тощо. Учитель повинен весь час стимулювати учнів у дотриманні правильної статури під час виконання письмових робіт за партою.

Прийоми та методи роботи з дітьми мають забезпечувати різноманітну активну практичну діяльність кожного учня. Ігрова діяльність має бути домінуючою під час навчання дитини у 1 класі.

Домашні завдання учням першого класу не задаються. Навчальні досягнення учнів 1 класу оцінюються вербально.

Під впливом різноманітних чинників шкільного життя позитивні уявлення про себе, сформовані у дитини в дошкільному віці, у першому класі піддаються серйозним випробуванням. Навчання пов'язане не лише з успіхами, а частіше з помилками, невдачами. Першокласник прагне утвердити себе в новій ролі, шукає опори у ставленні вчителів до себе, бажаючи, щоб дорослі помічали його позитивні якості. Тому оцінка здатна викликати в учня цілу гаму гострих переживань. Радість і задоволення досягненнями в навчанні створюють позитивний емоційний фон стосунків з учителем та однокласниками, покращують рівень засвоєння знань. Почуття гіркоти, невдоволення невдачами можуть спричинити зниження самооцінки, зневіру, конфлікт з оточенням.

Важливо на уроках створювати такі умови, коли б невдоволеність від невдачі спонукатиме дитину шукати кращі способи навчальної діяльності. Педагогічна оцінка має бути тактовною; не акцентованою на невдачах дитини, а здатною створювати сприятливий емоційний фон для подолання труднощів. Важливо навчити учня сприймати оцінку як показник рівня знань і вмій, а також розуміти, що оцінюються його конкретні дії.

Важливе завдання виховання першокласників – цілеспрямоване формування самооцінки. За сприятливих умов навчання і виховання у дітей починає формуватися правильна самооцінка, яка стосується особистісних якостей, досягнень і можливостей. Створюючи такі умови, слід враховувати індивідуальні особливості кожного учня, і, перш за все, виділяючи ознаки, які свідчать про тенденції формування у них самооцінки.

Для дітей з заниженою самооцінкою, сором'язливих, пасивних дуже важливими і значимими є оцінки, які дає учитель. Похвала, заохочення допомагають зняти негативний вплив невпевненості в собі, в той час як осудження – посилює його. Такій дитині важливо дати можливість реально добиватися хороших результатів у роботі, а потім допомогти правильно їх оцінити і в коректній формі привернути увагу однокласників. Діти з виявленою завищеною самооцінкою зазвичай є схильними до демонстративності та домінування. По відношенню до них доречною є тактика стриманості, висловлена незначними знаками уваги. Якщо немає можливості уникнути зауваження, то його слід висловити діловим тоном, не показуючи якихось емоцій.

Важливо помітити той момент, коли дитина в основному виправила свою помилку, щоб поставити її в однакові умови з іншими учнями. В усіх випадках не слід протиставляти дітей один одному. Можна порівнювати лише певні досягнення учня. Стимулюючий характер носить порівняння роботи (відповіді, поведінки тощо) з тим, як працювала дитина раніше, проте не вдаватися до порівняння успіхів чи невдач окремих учнів. Водночас доцільно вчити дітей здійснювати не лише самооцінку, а й взаємну оцінку, колективну оцінку. Це активізує навчальну роботу, допомагає формуванню в школяра зацікавленого ставлення до критики, висловленої на його адресу, зміцнює почуття своєї значущості в колективі, сприяє усвідомленню турботи про нього товаришів.

Вміло користуючись в роботі з першокласниками педагогічною оцінкою, вчитель закладає основи для формування в них умінь об'єктивно оцінювати хід і результати своєї діяльності, стимулює розвиток навчальних мотивів, створює атмосферу доброзичливих взаємин у класі, що необхідно для підтримування в учнів почуття власної гідності, доброти і чуйності, бажання працювати разом з однокласниками

